

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Welke rol spelen mis- en disinformatie in de coronacrisis?

Trilling, D.

Publication date

2020

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Trilling, D. (null). (2020). Welke rol spelen mis- en disinformatie in de coronacrisis?., Versvak | Toegankelijke Wetenschap. <https://www.versvak.be/welke-rol-spelen-mis-en-disinformatie-in-de-coronacrisis/>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

SOCIALE ONDERZOEKSRÉSULTATEN: GESCHREVEN DOOR SOCIAAL WETENSCHAPPERS,
PROFESSIONALS EN BELEIDSMAKERS

Blog

Welke rol spelen mis- en disinformatie in de coronacrisis?

 [Damian Trilling](#) · 21 april 2020

 [Damian Trilling](#)

 6 minuten gelezen

Over Versvak

VERSVAK

Toegankelijke wetenschap vers van het veld geschreven door sociaal wetenschappers, professionals en beleidsmakers in het veld met passie voor het vak.

DELEN

^t=V\ o2Fve %2Fv ,ke-i
acrisi: n-di' n-di' +Dan
in-r' n-di' hoi'

Auteur: [Damian Trilling \(https://versvak.be/redacteuren-auteurs/damian-trilling-2/\)](https://versvak.be/redacteuren-auteurs/damian-trilling-2/)

Misschien heb je ze ook doorgestuurd gekregen: WhatsApp-berichten, doorgestuurd van het “Stanford ziekenhuisbestuur”, waarin werd beweerd dat je door je adem in te houden kon testen of je corona hebt, of een bericht afkomstig van een “kantoor” met vestigingen over de hele wereld waarin werd opgeroepen om te gorgelen ter preventie.

Snel valt dan het woord nepnieuws, maar [dat begrip is veel te breed \(https://versvak.be/waarom-we-het-begrip-nepnieuws-beter-niet-kunnen-gebruiken/\)](https://versvak.be/waarom-we-het-begrip-nepnieuws-beter-niet-kunnen-gebruiken/) om iets zinnigs over de verspreiding van dit soort berichten te kunnen zeggen. Beter is het om een onderscheid te maken tussen misinformatie (het klopt niet, maar de zender heeft geen kwade bedoelingen) en disinformatie (het bericht wordt bewust verspreid om een vaak politiek of zakelijk doel te bereiken). Veel niet-kloppende coronaberichten vallen ongetwijfeld onder de eerste categorie: goedbedoelende kennissen en familieleden sturen berichten door die uiteindelijk niet blijken te kloppen.

Het lastige: vaak zit er wél een kern van waarheid in. Uiteraard is gorgelen geen geschikte coronapreventie. Maar in hetzelfde bericht staan ook adviezen als “was uw handen regelmatig” – wat wel klopt.

In een [interview op NEMO Kennislink \(https://www.nemokennislink.nl/publicaties/besmettelijk-geruchten-over-het-coronavirus-verspreiden-zich-razendsnel/\)](https://www.nemokennislink.nl/publicaties/besmettelijk-geruchten-over-het-coronavirus-verspreiden-zich-razendsnel/) wijst nepnieuws-onderzoeker Peter Burger erop dat het niet zo gek is dat misinformatie juist in tijden van corona de kop opsteekt: het is immers een periode van grote onzekerheid en onduidelijkheid. Genoeg (kennis-)gaten om te vullen, of de informatie nu klopt of niet.

Wat kenmerkt mis- en disinformatie over corona?

Het is erg lastig om goed in kaart te brengen welke misinformatie precies in omloop is. Doorgaans spelen WhatsApp-groepen een grote rol in de verspreiding, alsmede besloten groepen, afgeschermd statusupdates en berichten op Facebook. Per definitie hebben onderzoekers hier weinig zicht op.

Toch lijken een aantal kenmerken vaker terug te komen. Zo wordt er opvallend vaak een beroep gedaan op autoriteit (“Stanford”), maar is de bron alsnog niet goed te traceren. Ook worden verkeerde of misleidende uitspraken gecombineerd met feitelijk correcte informatie (“was uw handen” of “het virus kan zich verspreiden naar de longen”). Ten derde bevatten ze vaak een expliciete opdracht om het bericht verder te verspreiden.

Dan zijn er natuurlijk ook nog voorbeelden van duidelijke disinformatie — geen goedbedoelde maar onjuiste adviezen, maar keiharde samenzweringstheorieën – bijvoorbeeld het coronavirus de schuld van Bill Gates zou zijn, of van het 5G netwerk. En dat laatste kan dan ook bizarre gevolgen hebben, zoals mensen die zendmasten in de fik steken. Al kan je daar dan weer [heerlijke televisie \(https://www.vpro.nl/zondag-met-lubach/kijk/afleveringen/seizoen-11/aflevering-10.html\)](https://www.vpro.nl/zondag-met-lubach/kijk/afleveringen/seizoen-11/aflevering-10.html) van maken.

Inmiddels zijn rapporten over de eerste studies gepubliceerd – al zullen pas over enkele maanden (of zelfs jaren) voldoende studies zijn verschenen om met voldoende zekerheid te kunnen zeggen hoe groot de rol van misinformatie tijdens de coronacrisis precies was en is.

Afbeelding door Kelly Sikkema via Unsplash

Een inhoudsanalyse van Duitse Facebook-groepen gerelateerd aan “alternatieve” (rechts-) populistische media en – ter vergelijking – Facebook-groepen van “mainstream” kranten en nieuwssites laat bijvoorbeeld zien dat vaak gedeelde corona-gerelateerde posts veel vaker afkomstig zijn van “gewone” kranten- of nieuwssites dan van de “alternatieve” sites.[1]

Van de top 1% van de meest gedeelde posts bleek bijvoorbeeld slechts 11.27% afkomstig te zijn van zo’n site. Maar zelfs van deze 11% is maar een klein deel echt mis- of disinformatie.

Slechts 1.1% van alle berichten (van zowel mainstream- als alternatieve sites) en eveneens 1.1% van alle interacties (delen, liken, etc.) konden worden toegeschreven aan disinformatie en samenzweringstheorieën. Mis- en disinformatie wordt dus ook niet vaker gedeeld dan legitieme informatie.

Dit komt in grote lijnen overeen met onderzoek naar corona-gerelateerde video’s op YouTube[2]: Op basis van een steekproef van 320 video’s werd geschat dat slechts 2% van de films die normale gebruikers via de zoekfunctie van YouTube zouden kunnen tegenkomen “junk & conspirational content” bevatte. Het zou natuurlijk alsnog zo kunnen zijn dat deze video’s vaker worden gedeeld en bekeken dan legitieme video’s, maar dit lijkt over het

algemeen niet zo te zijn: video's uit de categorie "factual & neutral" werden gemiddeld 4,68 miljoen keer bekeken, "junk & conspirational" slechts 0,33 miljoen keer.

Niks aan de hand dus?

Jawel. Zo blijkt uit vragenlijstonderzoek in zes landen dat voor veel mensen sociale media en messengerdiensten (zoals WhatsApp) de hoofdbron voor informatie over het coronavirus is [3]. Dit is vooral het geval voor jongeren en lager opgeleiden. En dit is juist waar mis- en disinformatie verspreid worden. Dit zou een verklaring kunnen zijn voor het feit dat – zo blijkt uit hetzelfde onderzoek – een behoorlijke deel van de mensen (afhankelijk van het land tussen de 14% en 29%) gelooft dat het coronavirus in een laboratorium werd gemaakt [3] – een van de voorbeelden voor een vaak gedeelde samenzweringstheorie.[1]

Kan mis- en disinformatie ernstige gevolgen hebben? Uiteraard. Als je gaat geloven dat bleekmiddel corona geneest of dat de anderhalve meter afstand onzin zijn, dan heeft dit ernstige gevolgen. En er zijn best wat aanwijzingen voor **politiek gemotiveerde disinformatiecampagnes** (<https://www.ad.nl/buitenland/russisch-nepnieuws-corona-is-een-grap-of-een-biologisch-wapen~ab07fd1e/>), die corona aangrijpen om migranten zwart te maken, landen tegen elkaar op te zetten, of absurde samenzweringstheorieën over zendmasten te verspreiden – met als gevolg dat enkelen opeens **zendmasten in de fik steken** (<https://www.vpro.nl/zondag-met-lubach/kijk/afleveringen/seizoen-11/aflevering-10.html>). Dat allemaal vergt dan weer **behoorlijke inspanningen** (https://www.knack.be/nieuws/belgie/corona-en-ibuprofen-een-factcheck/article-normal-1578053.html?cookie_check=1587321687) om al die misleidende berichten te **factchecken** (https://www.knack.be/nieuws/belgie/corona-en-ibuprofen-een-factcheck/article-normal-1578053.html?cookie_check=1587321687) en mensen te overtuigen van de zin en onzin ervan.

Maar de meeste mensen – zo kunnen we op basis van de besproken studies voorzichtig concluderen – trappen er gelukkig niet in. Of, zoals Hans Kluge van de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) in een **interview met De Tijd** (<https://www.tijd.be/politiek-economie/internationaal/algemeen/we-moeten-oppassen-voor-een-infodemie/10211546.html>) over de vele foutieve en misleidende informatie over het coronavirus zei: "We nemen de situatie heel ernstig, maar er is geen reden tot paniek."

Bronnen:

[1] Boberg, S., Quandt, T., Schatto-Eckrodt, T., & Frischlich, L. (2020). Pandemic Populism: Facebook Pages of Alternative News Media and the Corona Crisis — A Computational Content Analysis, 2019. Retrieved from <http://arxiv.org/abs/2004.02566>

[2] Marchal, N., Au, H., & Howard, P. N. (2020). Coronavirus News and Information on YouTube : A Content Analysis of Popular Search Terms. Retrieved from <https://comprop.oii.ox.ac.uk/wp->

[content/uploads/sites/93/2020/04/COVID-19-YouTube-Memo.pdf](#)

[3] Nielsen, R. K., Fletcher, R., Newman, N., Brennen, J. S., & Howard, P. N. (2020). Navigating the “Infodemic”: How People in Six Countries Access and Rate News and Information about Coronavirus. Verkregen via **[https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-04/Navigating the Coronavirus Infodemic FINAL.pdf](https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-04/Navigating%20the%20Coronavirus%20Infodemic%20FINAL.pdf)**

Omslagfoto door [Gerd Altmann \(https://pixabay.com/users/geralt-9301/\)](https://pixabay.com/users/geralt-9301/) via Pixabay